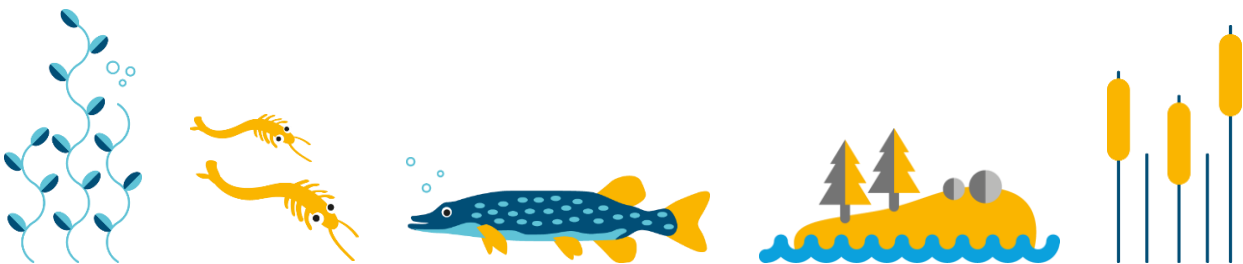

VESIENSUOJELUN **TEHOSTAMIS-** OHJELMA

Veden vuoro -

vesiensuojelun tehostamishjelman vuosiraportti 2021

Sisällys

1. Ohjelman tausta	1
2. Ohjelman organisaatio	1
Ohjelman operatiivinen johto ja ohjaus.....	1
Johtoryhmä.....	2
Projektiryhmä.....	2
Yhteistyö maa- ja metsätalousministeriön kanssa.....	2
Yhteistyö ympäristöministeriön muiden rahoitusohjelmien kanssa.....	2
Maatalousteeman hankkeiden ja T&K hankkeiden hallinnointi ja ohjaus.....	4
Viestintä.....	4
3. Ohjelman toimeenpano	4
Kipsihanke	5
Rakennekalkki ja kuitulietteet -tutkimushankkeet	7
Vesienhallinta maa- ja metsätaloudessa.....	8
Vesistökunnostukset ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen	10
Kaupunkivesien hallinta ja haitalliset aineet.....	16
Hylkyjen saneeraus.....	17
Itämeren ja vesien tilan selvitykset ja tutkimus (MAAMERI-hanke).....	18
4. Ohjelman määrärahan käyttö	19
5. Ohjelman viestintä	20
Ympäristöministeriön viestintätoimet	20
Ohjelman hankkeiden viestintätoimet ja -tulokset.....	21
6. Ohjelman vaikuttavuuden seuranta ja arviointi	23
7. Riskien hallinta ja muutostarpeet	23
Ohjelman toimeenpanon keskeiset riskit.....	23
Toimenpiteet riskien hallinnassa.....	24

1. Ohjelman tausta

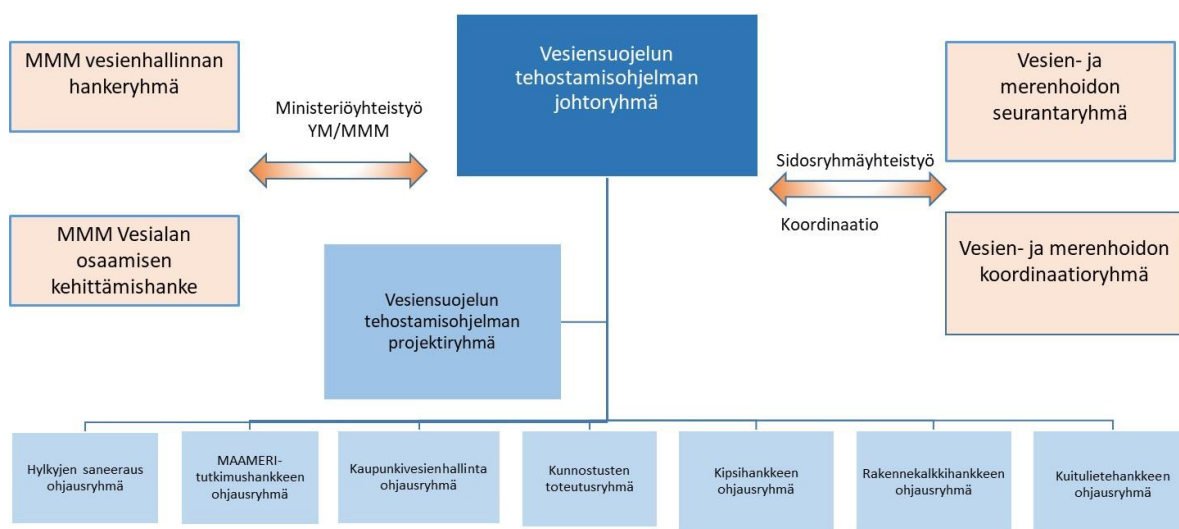
Vesiensuojelun tehostamisohjelman perustana ovat valtioneuvoston vuonna 2015 hyväksymät alueelliset vesienhoitosuunnitelmat ja merenhoitosuunnitelman toimenpideohjelma vuosille 2016 - 2021. Ohjelman periaatteita ovat konkreettisten toimenpiteiden kohdentaminen vaikuttavimpiin tilaa parantaviin toimiin, toimijoiden yhteistyön vahvistaminen sekä uusien toimintatapojen ja menetelmien käyttöönotto.

Ohjelman taustaa ja tavoitteita on kuvattu tarkemmin ohjelmatekstissä. [Lue lisää ympäristöministeriön verkkopalvelusta: ym.fi/vedenvuoro](http://ym.fi/vedenvuoro)

2. Ohjelman organisaatio

Ohjelman operatiivinen johto ja ohjaus

Ohjelman kokonaisvastuu on ympäristöministeriön luontoympäristöosastolla. Vesien- ja merenhoidon seurantaryhmä, jossa on mukana vesien- ja merenhoidon keskeiset toimijat ja sidosryhmät, toimii koko ohjelman ohjausryhmänä ja seuraa puolivuositain ohjelman toimeenpanoa. Ohjelman toimeenpanosta keskustellaan säännöllisesti myös vesien- ja merenhoidon koordinaatioryhmässä, joka vastaa vesien- ja merenhoidon suunnittelun organisoinnista. Ohjelman kuudella teemalla sekä kahdelle poikkileikkaavalle teemalle (hankinnat ja rahoitus, viestintä) on vastuuhenkilöt ympäristöministeriössä, joiden tehtävänä on toimia teeman johtavana asiantuntijana ja edistää teeman toteutumista yhdessä ohjelmapäällikön kanssa. Teemojen hankkeiden toteuttamisen tukena toimivat ympäristöministeriön asettamat ohjaus- ja toteuttamisryhmät (kuva 1).

Kuva 1. Vesiensuojelun tehostamisohjelman organisaatiorakenne ja työryhmät.

Johtoryhmä

Ohjelman johtoryhmän tehtävänä on tukea ohjelmapäällikköä vesiensuojelun tehostamisohjelman kehittämisessä ja toteuttamisessa. Johtoryhmän kokoonpano tarkistettiin syksyllä 2021. Johtoryhmän puheenjohtajana aloitti luontoympäristöosaston vedet ja meret –yksikön päällikkö. Johtoryhmän kokoonpanoa laajennettiin maa- ja metsätalousministeriön edustajilla ja ympäristöministeriön edustajat tarkistettiin. Johtoryhmän esittelijöinä ovat ohjelmapäällikkö ja viestintävastaava. Johtoryhmän sihteerinä toimii ohjelman erityisasiantuntija.

Projektiryhmä

Ohjelman projektiryhmän tehtävänä on tukea ohjelman toteuttamista ja organisointiin liittyviä käytännön asioita. Projektiryhmän vetäjänä toimii ohjelmapäällikkö, sihteerinä ohjelman erityisasiantuntija ja jäseninä teemojen, taloushallinnon ja lainsäädännön ja viestinnän vastuuhenkilöt.

Yhteistyö maa- ja metsätalousministeriön kanssa

Maa- ja metsätalousministeriö on nimennyt ohjelmaan johtoryhmään edustajan sekä ruoka- että luonnonvaraosastolta. Lisäksi maa- ja metsätalousministeriön edustajia toimii eri teemojen ja tutkimushankkeiden ohjausryhmissä. Maa- ja metsätalousministeriö asetti neuvoteltuaan ympäristöministeriön kanssa vesienhallinnan hankeryhmän, jonka tehtävänä ohjata, seurata ja valmistella hallitusohjelman maa- ja metsätalouden vesienhallinnan toimenpidekokonaisuutta. Hankeryhmän tärkeimpiin tehtäviin kuuluu myös sovittaa yhteen toimenpidekokonaisuutta siihen kytkeytyvien maankäyttösektorin ilmasto-ohjelman, kosteikko-ohjelman ja vesiensuojelun tehostamisohjelman, Helmi-ohjelman sekä muiden strategioiden, ohjelmien ja hankkeiden kanssa. Hankeryhmä on tärkeä toimija tehostamisohjelman vesienhallinta teeman edistämisessä.

Yhteistyö ympäristöministeriön muiden rahoitusohjelmien kanssa

Ympäristöministeriön luontoympäristöosaston johdolla toteutetaan vesiensuojelun tehostamisohjelman kanssa samanaikaisesti Helmi-elinympäristöohjelmaa ja ravinteiden kierrätysohjelmaa. Ohjelmien tavoitteet ja toimet tukevat vesiensuojelun tehostamisohjelman yleisiä tavoitteita erityisesti yhdyskuntien jätevesien ravinnekuormituksen vähentämisen, kiertotalouden edistämisen, luonnon monimuotoisuuden ja pienvesien suojelun ja valuma-alueen kunnostusten toteuttamisessa.

Helmi-ohjelman keskeinen tavoite on tarkastella elinympäristöjä ja niiden tarvitsemia ennallistamis- ja hoitotoimia laajoina kokonaisuuksina ja usean toimijan yhteistyönä. Kunnostus- ja hoitotoimia keskitetään, jotta ne olisivat luonnon monimuotoisuuden kannalta mahdollisimman vaikuttavia. Helmi-ohjelmassa asetetaan vuoteen 2030 ulottuvat määrälliset ja laadulliset tavoitteet elinympäristöjen kunnostukselle ja hoidolle sekä suojelualueilla että niiden ulkopuolella. Ohjelma toteutetaan 40 toimenpiteellä, joihin kuuluu

myös viestintään ja tietopohjan vahvistamiseen liittyviä toimia. Vesiensuojelun tehostamisohjelman teoista etenkin vesistökuunnostukset ja vesitalouden hallinta maa- ja metsätaloudessa sisältävät monia yhtymäkohtia Helmi-ohjelman kanssa. Tiedonkulun varmistamiseksi ja päällekkäisyyksien välttämiseksi ohjelmien päälliköt pitävät säännöllisesti yhteyttä, jonka lisäksi tiedonkulkua parantaa tiivis yhteistyö pienvesi- ja rantaluontoteemassa. Ohjelmat ovat monilta osin organisoituneet samalla tavalla ja niiden toimeenpanossa on mahdollista löytää synergiahyötyjä sekä toistensa kokemuksista oppimalla, että yhteistyöllä. Ohjelmat tekevät tiivistä yhteistyötä ministeriön sisäisessä viestinnässä (säännöllinen yhteinen uutiskirje) ja osallistumalla yhteisellä viestillä sidosryhmätilaisuuksiin sekä tarpeen mukaan järjestämällä yhteisiä tilaisuuksia. Lisäksi yhdessä katsottavia asioita ovat muun muassa ELY-keskusten tulosohejaus, toimenpiteiden kohdentaminen samoilla valuma-alueille, avustushaut ja lainsäädännön kehittäminen.

Ravinteiden kierrätysohjelma rahoittaa hankkeita, joissa hyödynnetään ravinnerikkaita biomassoja ja tuotetaan muun muassa kierrätysravinteita ja uusiutuvaa energiaa. Tällä hetkellä toimeenpannaan seurantar ryhmän laatimaa visiota ravinteiden kierrätyksen tavoitteista vuoteen 2030 toteuttamalla ravinteiden kierrätyksen toimenpideohjelman.

Vuonna 2021 Raki-ohjelmassa saatiin päätökseen viisi hanketta, joissa yhteisenä nimittäjänä oli kansalaisten ja asiantuntijoiden tietopohjan lisääminen ravinteiden kierrätyksen ratkaisuihin ja kierrätysravinteista. Hankkeet liittyivät muun muassa kaupunkiviljelyn edistämiseen, aktiivisen ruokakansalaisuuden vahvistamiseen, kierrätysravinteiden käytön helpottamiseen sekä haja-asutuksen jätevesilietteiden kierrätykseen. Hankkeissa luotiin toimintamalleja, työkaluja ja kokeilu ympäristöjä ravinteiden kierrätyksen ratkaisujen käytännön toteutuksen tueksi. Vuoden alussa käynnistyi 30 uutta hanketta liittyen jätevesien ravinteiden kierrätykseen ja talteenottoon sekä jätevesien käsittelyn energiatehokkuuden edistämiseen. Näissä hankkeissa parisen kymmentä kuntaa ja/tai kuntien vesihuoltolaitosta eri puolilta Suomea ottavat lämpöä talteen puhdistetusta jätevedestä tai lietteestä, parantavat käsittelyprosessin energiatehokkuutta eri keinoin, tehostavat biokaasuprosessin toimintaa tai parantavat puhdistamoiden energiaomavaraisuutta. Useissa hankkeissa on mukana myös typen ja fosforin talteenottotekniikoiden kehitystä sekä ravinnekierrosymbiooseja, joissa toisen toimijan jäte on toisen syöte tai muulla tavoin tehdään yhteistyötä ravinnekierrätyksen eteen.

Ravinteiden kierrätysohjelman avainhenkilöt osallistuvat tehostamisohjelman projektiryhmän kokouksiin säännöllisesti tiedon vaihdon ja yhteisten käytäntöjen varmistamiseksi. Vesiensuojelun tehostamisohjelman ja Ravinteiden kierrätysohjelman tekee tiivistä yhteistyötä ministeriön sisäisessä viestinnässä yhteisellä uutiskirjeellä ja ulkoisessa viestinnässä sidosryhmien suuntaan.

Maatalousteeman hankkeiden ja T&K hankkeiden hallinnointi ja ohjaus

Maatalousteeman kipsihanketta hallinnoi Varsinais-Suomen ELY-keskus. Rakennekalkkihanketta hallinnoi Turun ammattikorkeakoulu Oy ja kuituhankkeen hallinnoinnista vastasi Luonnonvarakeskus. Vesistöku- nostushankkeita ja asiantuntijaverkostojen vahvistamista hallinnoivat kaikki (13) ELY-keskukset, joissa on ympäristö- ja luonnonvarat –vastuualue (Y-vastuualue). Valtakunnallista kaupunkivedet ja haitalliset aineet teemaa hallinnoi Etelä-Savon ELY-keskus. Etelä-Savon ELY-keskuksen lisäksi asiantuntijoina hankkeiden arviointiin osallistuivat edustajat Hämeen, Pirkanmaan, Kaakkois-Suomen, Lapin, Pohjois-Pohjanmaan ja Uudenmaan ELY-keskuksista. Maa- ja metsätalouden vesienhallinnan avustushankkeita hallinnoivat Pohjois-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan ELY-keskukset vuoden 2020 jätettyjen hakemusten osalta ja avustushaku rahoitettiin yhdessä maa- ja metsätalousministeriön kanssa. Hakemusten arviointiin osallistuivat alkuvuodesta 2021 Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen lisäksi edustajat Etelä-Pohjanmaan, Etelä-Savon, Kaakkois-Suomen, Varsinais-Suomen ja Uudenmaan ELY-keskuksista, ympäristöministeriöstä ja maa- ja metsätalousministeriöstä. Lisäksi kaikki alueelliset ELY-keskukset toimivat asiantuntijoina omalle alueella toimivien hankkeiden suhteen. Vuoden 2021 syksyn avustushaku toteutettiin Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen kautta. Haun käytännön toteutuksen suorittivat Pohjois-Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen ELY-keskusten vesienhallinnan asiantuntijat. Toisen hakukierroksen hankkeiden arviointiin tulevat osallistumaan asiantuntijat samoista organisaatioista kuin aiemmalla hakukierroksella ja hankealueiden ELY-keskukset antavat hakemuksista kommenttinsa.

Hylkyjen saneeraus- hanketta sekä Itämeren ja vesien tilan selvityksiä ja tutkimuksia hallinnoi Suomen ympäristökeskus (SYKE).

Viestintä

Ohjelman viestinnästä vastaa ympäristöministeriö yhteistyössä ohjelmaan osallistuvien tahojen kanssa viestintäverkostossa. Ohjelman teemoista vastaavat tahot valmistelevat ja toteuttavat omaa viestintäänsä yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa. ELY-keskukset tekevät viestintäyhteistyötä rahoittamiensa hankkeiden kanssa. Lisäksi SYKE:n koordinoima valtakunnallinen vesistökuu- nostusverkosto on tärkeä yhteistyökumppani vesien tilaa, hankkeita ja rahoitusta koskevassa viestinnässä.

3. Ohjelman toimeenpano

Sipilän hallitusohjelman kärkihankkeiden myötä tunnistettiin innovatiivisia maatalouden vesiensuojelumenetelmiä, joita on perusteltua kokeilla laajemmin. Kipsi, rakennekalkki ja kuitulietteet ovat maatalouden ympäristötoimia, joilla kullakin on omat vaikutusmekanisminsa ja optimaaliset sovelluskohteensa. Kaikki innovatiiviset vesiensuojelumenetelmät ovat olleet vuonna 2021 käytössä ja alla olevissa luvuissa kerrotaan keskeiset toimet menetelmittäin.

Kipsihanke

Kipsihankkeen tavoitteena on levittää kipsiä 50 000-65 000 hehtaarin peltoalalle Saaristomeren valuma-alueella vuosien 2020-23 aikana.

Varsinais-Suomen ELY-keskus jatkoi vuonna 2020 aloitettua kipsin levitystä. Kipsi-hankkeen projektipäällikkö vaihtui kesäkuussa. Hankkeen ohjausryhmä kokoontui vuoden aikana neljä kertaa. Ympäristöministeriö osoitti Varsinais-Suomen ELY-keskukselle sen esitysten mukaisesti 438 000 euroa viestinnän, neuvonnan, seurannan ja muiden tukipalveluiden hankintoihin.

Viljelijöiden neuvonta ja tiedotus kipsihankkeessa

ProAgria Länsi-Suomi jatkoi viljelijä neuvontaa ja tiedotusta. Korona-pandemian jatkuessa viestintää jouduttiin edelleen painottamaan medianäkyvyyteen ja etätilaisuuksiin. Kipsihankkeen nettisivut päivitettiin ja siirrettiin ELY-keskuksen sivuille. Myös kipsin levityksestä laadittiin video. Niillä tavoitettiin hyvin viljelijöitä, ja kipsihaussa saatiin 330 viljelijän hakemukset kipsin levitykseen.

Kipsi-hanke järjesti vuoden 2021 aikana kaksi pellonpiennartilaisuutta, yhden neuvoinfo-webinaarin sekä kaksi viljelijäinfoa etäyhteydellä. Tilaisuuksiin osallistui yhteensä 170 henkilöä. Hanke osallistui lisäksi 11 tilaisuuteen, joissa tavoitettiin yli 1 000 henkilöä.

KIPSI-hanke järjesti joulukuussa yhdessä muiden maanparannusaineiden käyttöä edistävien hankkeiden kanssa Kipsi, kuitu ja rakennekalkki – uutta tietoa ympäristöhyödyistä -webinaarin, joka saavutti runsaan osanoton. Tilaisuudessa julkaistiin myös hankkeiden yhteistyönä laadittu Kipsi, kuitu ja rakennekalkki -opas viljelijälle. Opas esittelee mitä eri maanparannusaineet ovat, miten ne vaikuttavat maassa, mitkä ovat käytössä huomioitavat asiat ja mitä hyötyjä syntyy.

Kipsihaku

Varsinais-Suomen ELY-keskus teki tukipäätöksiä 330 viljelijälle. Tukipäätökset kattavat yhteensä 19 000 hehtaaria peltoa, josta vuoden 2021 haussa tuli uusia hakemuksia n. 8 500 ha. Haastavan kasvukauden vuoksi hakuaikaa jatkettiin 31.7 asti. Hakemusten määrä jäi hieman alle odotusten. Vuonna 2021 kipsitukea myönnettiin eniten Auran ja Oripään kuntiin, kun tuki suhteutetaan kipsin levitykseen soveltuvaan peltopinta-alaan.

Kipsin toimitus ja levitys

Kipsin toimitukset jatkuivat Yaran Siilinjärven tehtailta laivarahtina Saaristomeren valuma-alueen satamiin, ja niistä maarahina pelloille. Kipsin levitys käynnistyi toukokuussa. Vuoden loppuun mennessä kipsiä on saatu levitettyä yhteensä hieman alle 17 000 hehtaarille. Myös toisesta vuodesta kerättiin sekä viljelijöiltä että urakoitsijoilta ja neuvojilta palautetta, jonka pohjalta toiminnan kehittämistä jatketaan.

Kipsihankkeen vaikutusten seuranta

Varsinais-Suomen ELY-keskus jatkoi kipsin vaikutusten seurantaa yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Vaikutuksia seurataan hankkeen kolmella omalla sekä ELY-keskuksen neljällä automaattisella vedenlaadun mittausasemalla. Tuloksia täydennetään viikoittain manuaalisesti otettavilla vesinäytteillä. Hankkeessa tehdään tiivistä yhteistyötä MAAMERI-tutkimushankkeen kanssa. Käytännössä työnjako toteutuu siten, että MAAMERI-hanke tuottaa seuranta-aineiston merialueilta ja KIPSI-hanke käsittelyalojen alapuolisilta jokivesiltä. Suomen ympäristökeskus analysoi seurantatuloksia ja datan oikeellisuuden tarkistaminen on vienyt odotettua enemmän aikaa. Yhteenvetona voi sanoa että, kipsin laskennallinen fosforin kuormitusvähenemä on n. 14 tn/v, mutta valitettavasti vedenlaatusurannasta ei ole saatu vahvistavaa tietoa tämän tueksi. Levitysalat ovat jääneet odotettua vähäisemmiksi ja seuranta-alueilla vuosittainen vaihtelu peittää mahdollisesti kipsistä tulleet positiiviset vaikutukset.

Lisäselvityksiä toteutettiin kevätlevityksestä ja kipsin levitykseen soveltuvasta kalustosta. Kevätlevityskokeiden tulosten perusteella voidaan sanoa, että kipsin kevätlevitys on kevätlevityskokeiden tulosten perusteella mahdollista. Maan muokkaamisella kipsauksen yhteydessä oli suurempi vaikutus satotasoon kuin itse kipsillä, kokkaroituneessa maassa tuli huonompi sato. Kipsin levitykseen soveltuvasta kalustosta tehdyn selvityksen mukaan on kiinnitettävä erityistä huomiota rengaspaineisiin, ajonopeuteen, levitystarkkuuteen- ja leveyteen sekä tuulisuuteen. Materiaalia voidaan hyödyntää esim. levitysurakoitsijoiden infotilaisuudessa koulutusmateriaalina.

Kipsihankkeen lainsäädäntö

Viljelijöiden pelloilleen saama kipsi on maatalouden ryhmäpoikkeusasetuksen mukaista valtioneuvoston päätöksen, jonka ehdot on esitettävä sitovassa lainsäädännössä. Valtioneuvoston asetus maatalousmaan kipsikäsitteilyyn vuosina 2020-2025 myönnettävästä tuesta (510/2020) tuli voimaan 1.7.2020 ja on voimassa 31.12.2025 asti. Kipsin käytöstä on myös voimassa vuoden 2020 alusta takautuvasti voimassa oleva lainsäädäntö, joka varmistaa kipsikäsitteilyn verovapauden maanviljelijöille.

Kipsiasetuksen muutosvalmistelu aloitettiin vuoden 2021 lopussa. Tavoitteena on sisällyttää asetukseen maatalouden ryhmäpoikkeusasetuksen artiklat 21 ja 22 ja tehdä niistä johtuvat muut muutokset asetukseen. Muutos mahdollistaisi viljelijälle myönnettävän tuen erityyppisten informaatio-ohjauksen keinoin. Informaatio-ohjauksella laajennettaisiin tietämystä maatalousmaan kipsikäsitteilyä ja siten voitaisiin lisätä saapuvien tukihakemusten määrää. Lisäksi maatalousmaan kipsikäsitteilyn myöntämisen rajoituksiin on tarkoitus lisätä EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen (Recovery and Resilience Facility, RRF) edellyttämä uusi tuen myöntämisen rajoitus, joka koskee energiakasvien viljelyyn käytettävää peltoa.

Kipsihankkeen laajentaminen

Varsinais-Suomen ELY-keskus aloitti valmistelut yhdessä muiden ELY-keskusten kanssa KIPSI-hankkeen laajentamisesta koko Suomen merenrannikon kattavaksi. Valmisteilla olevan hankkeen laajeneminen on tarkoitus toteuttaa EU:n elvytyspaketista saatavalla 15 miljoonan euron rahoituksella. Laajenevan KIPSI-hankkeen tavoitteena on, että hanke käynnistyy jo vuoden 2022 alussa. Hankkeen on tarkoitus laajentua Varsinais-Suomen lisäksi Uudenmaan, Kaakkois-Suomen, Hämeen, Pirkanmaan, Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskusten alueelle ja sen avulla tavoitellaan 50 000 hehtaarin peltolevitysalaa.

[Lue lisää kipsi-hankkeesta: https://www.ely-keskus.fi/web/kipsinlevitys](https://www.ely-keskus.fi/web/kipsinlevitys)

Rakennekalkki ja kuitulietteet -tutkimushankkeet

Rakennekalkki-hanke

Turun ammattikorkeakoulu ryhmittymänä Pyhäjärvi-instituutin, ProAgria Länsi-Suomen, Sokerijuurikkaan tutkimuskeskuksen, Suomen ympäristökeskuksen ja Luonnonvarakeskuksen kanssa on jatkanut tutkimushanketta, jossa selvitetään rakennekalkin toimivuutta ja vesistövaikutuksia Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Pirkanmaalla. Eurajoella sijaitsevalla Vähäjoen valuma-alueella (28 km²) tutkimus on käynnissä kolmella yhtenäisellä peltovaluma-alueella.

Hanke valmistui vuoden 2021 lopussa ja se saavutti tavoitellut tulokset. Yhteensä Eurajoen pilottialueella käsiteltiin 185 hehtaaria, Turun koekentillä 6 hehtaaria ja Paimiossa 9 hehtaaria rakennekalkittavaa peltoalaa ja niiden toteuttamiseen osallistui 20 viljelijää. Hankkeen järjestämään neuvontaan ja koulutuksiin osallistui 960 viljelijää ja hankkeen järjestämiin tilaisuuksiin 296 henkilöä. Hankkeessa valmistui yhteensä 25 viestintätuotetta ja kuusi asiantuntija-artikkelia. Hankkeen tulokset osoittavat, että rakennekalkituksella voidaan vähentää valumavesien kiintoaine- ja fosforikuormitusta. Rakennekalkitus vähensi partikkelimaisen fosforin pitoisuuksia niin Eurajoen valuma-aluekokeen ojavesissä kuin Turun koekenttien salaojavesissä ja pintavalunnassa. Lisäksi rakennekalkituksella havaittiin positiivisia satovaikutuksia muun muassa sokerijuurikkaalla. Lyhytkestoisien hankkeen perusteella ei voida arvioida rakennekalkituksen pitkäaikaisvaikutuksia, vaan rakennekalkkikäsittelyn monivuotisten vaikutusten ja vesiensuojelutehon keston selvittäminen vaatii usean vuoden kestävästä seuranta. Lyhyen seurantajakson vuoksi seuranta jatketaan vuonna 2022 uudessa erillisessä hankkeessa.

[Lue lisää rakennekalkki-hankkeesta Pro Agrian verkkopalvelusta: www.proagria.fi/rakennekalkki](http://www.proagria.fi/rakennekalkki)

Kuitulietteet-hanke

Luonnonvarakeskus yhdessä Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistyksen kanssa on jatkanut Tuusulanjärven valuma-alueella tutkimushanketta, jossa selvitetään metsäteollisuuden sivutuotteina syntyvien maanparannuskuitujen vesistövaikutuksia ja hyötyjä peltoviljelylle. Hankkeessa verrataan Noormarkinojan vedenlaatutuloksia käsittelemättömän Flinkinojan valuma-alueen tuloksiin.

Hanke valmistui vuoden 2021 lopussa ja se saavutti tavoitellut tulokset. Yhteensä Noormarkinojan valuma-alueella levitettiin ravinnekuitua (40 tn/ha) 78 peltohehtaarille ja niiden toteuttamiseen osallistui 9 viljelijää. Molempien osavaluma-alueiden vedenlaatua seurattiin vuoden verran ennen levitystä. Hankkeen järjestämään neuvontaan ja koulutuksiin osallistui 230 viljelijää ja hankkeen järjestämiin tilaisuuksiin yli 350 henkilöä. Hankkeessa valmistui yhteensä 26 viestintätuotetta ja kaksi asiantuntija-artikkelia.

Tuusulanjärven valuma-aluekokeessa selvitettiin, miten kompostoidun ravinnekuidun lisääminen peltoon vaikuttaa kuormitukseen valuma-alueella. Ensimmäiset tulokset valuma-aluekokeessa osoittavat, että maanparannuskuidun lisäämisellä voidaan vähentää maa-aineksen ja siihen sitoutuneen fosforin huuhtoutumista pelloilta. Liukoisen reaktiivisen fosforin huuhtoutumiseen kuidulla ei ollut vaikutusta. Tuloksiin liittyy vielä epävarmuutta, koska maanparannuskuidun levitys siirtyi syksyyn 2021 ja varsinainen seurantajakso jäi vain muutaman kuukauden mittaiseksi. Alustavat tulokset ovat kuitenkin samansuuntaisia kuin Jokioisten kentän sadesimulaatiokokeessa aikaisemmin saadut havainnot. Jokioisten tulokset osoittavat, että liukoisen typen ja kokonaistypen huuhtoutuminen kasvoi ensimmäisenä vuonna kuitulisäyksen jälkeen, mutta myöhemmin se tasoittui. Lyhyen seurantajakson vuoksi seuranta jatketaan vuonna 2022 uudessa erillisessä hankkeessa.

[Lue lisää kuitu-hankkeesta luonnonvarakeskuksen verkkopalvelusta:www.luke.fi/kuitu/](http://www.luke.fi/kuitu/)

Opas viljelijöille maanparannusaineiden käytöstä

Kipsi, kuitu ja rakennekalkki -opas viljelijöille toteutettiin yhteistyössä Kipsi- ja Kuitu- ja rakennekalkki-hankkeiden kanssa. Oppaassa kerrotaan maanparannusaineista ja niiden vaikutuksista, kannustetaan menetelmien käyttöön sekä autetaan viljelijää valitsemaan omille peltolohkoille soveltuva maanparannusaine. Oppaan tueksi valmistui neljä videota, joista yksi on yhteisvideo ja kustakin maanparannusaineesta on oma videonsa. Materiaalit julkaistiin valtakunnallisessa webinaarissa 8.12.2021 ja ne ovat vapaasti saatavilla sivulla: <https://proagria.fi/kipsikuiturakennekalkki>

Vesienhallinta maa- ja metsätaloudessa

Tavoitteena on edistää maa- ja metsätalouden kestävästä vesienhallinnasta valuma-alueelähtöisellä suunnittelulla ja yhteistyöllä vesistökuormituksen vähentämiseksi, ilmastomuutokseen sopeutumiseksi ja samalla pa-

rantaen luonnon monimuotoisuutta. Tavoitteena on kehittää luonnonmukaisia vesienhallinnan menetelmiä, jotka ovat hyödyksi myös riista- ja kalataloudelle sekä luontomatkailulle. Tavoitteena on myös vahvistaa tietopohjaa luontopohjaisisten vesienhallintamenetelmien vaikutuksista veden virtaamaan, eroosioon, veden laatuun ja vesien ekologisen tilaan. Tarvitaan tietoa menetelmien soveltuvuudesta erilaisille kohteille sekä työkaluja valuma-aluelähtöisten yhteistyötapojen kehittämiseksi. Vuoden 2021 lopussa teeman toimeenpanoa vahvistettiin alueellisilla rekrytoinneilla. Varsinais-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukseen saatiin uudet vesienhallinnan asiantuntijat.

Teeman toteutus ministeriöiden yhteistyönä

Maa- ja metsätalouden vesienhallinnan toimenpidekokonaisuuden toimeenpanoa jatkettiin maa- ja metsätalousministeriön asettamassa vesienhallinnan hankeryhmässä. Ryhmän tehtävänä on valmistella ja toimeenpanna maa- ja metsätalouden vesienhallinnan toimia, joilla parannetaan vesitaloutta, vähennetään vesistöjen ravinne- ja orgaanista kuormitusta, kasvihuonekaasupäästöjä sekä parannetaan pelto- ja metsäojien luonnontilaa ja luonnon monimuotoisuutta. Toimilla pyritään myös edistämään alueellista ja eri toimijoiden välistä yhteistä toimintaa, kehittämistä sekä erilaisia tavoitteita toteuttavia yhteisvaikutteisia toteutustapoja mm. valuma-alue suunnittelun avulla. Vesienhallinnan hankeryhmä valmisteli vuoden 2021 aikana laaja-alaisen työohjelman, joka julkaistiin helmikuussa 2022.

Vesienhallinnan valtionavustushaku

Syksyllä 2021 toteutettiin valtionavustushaku maa- ja metsätalouden vesienhallintahankkeista Pohjois-Pohjanmaan, Etelä-Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen ELY-keskusten koordinoimana ja muiden ELY-keskusten asiantuntijatuella. Avustuksilla halutaan vauhdittaa paikallisia kokeiluja ja alueellisia yhteistyöhankkeita, jotka tukevat peltojen ja metsien kestävästä vesitaloutta, edistävät vesienhallintaa valuma-alue tasolla sekä vähentävät kuormitusta vesistöön. Avustushaku tuotti yhteensä 11 hakemusta, joiden kokonaiskustannukset ovat noin 2,1 milj. € ja haetun avustuksen määrä noin 1,4 milj. €. Hankearvioinnit aloitettiin vuoden lopussa ja rahoituspäätökset tehdään vuoden 2022 helmi-maaliskuussa.

Teemasta on toteutettu aiemmin yksi haku, joka toteutettiin syksyllä 2020 maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön yhteisrahoitteisena hakuna. Avustusta myönnettiin yhteensä 23 hankkeelle, joista ympäristöministeriön avustusta saivat kuusi hanketta. Kaikki avustetut hankkeet käynnistyivät keväällä 2021 ja niiden toteutus on edennyt hyvin. Erityisen aktiivista toimintaa on ollut viestinnän osalta ja maa- ja metsätalouden vesienhallinta onkin saanut hyvin näkyvyyttä hankkeiden aktiivisen viestinnän kautta. Hankkeissa on vuoden 2021 loppuun mennessä pilotoitu 35 vesienhallintamenetelmää (osa pilotoinneista on jo toteutettu ja osa käynnissä) yhteistyössä 600 maanomistajan kanssa. Näiden lisäksi on suunnitteilla ja käynnistymässä lisää pilotteja.

Vesienhallinnan tutkimus ja kehitys

Teeman tutkimus- ja kehittämisosion toteuttaminen jatkui Suomen ympäristökeskuksen hankkeessa, joka selvittää maa- ja metsätalouden aiheuttaman kuormituksen vähentämistä kaksitasouomien avulla. Menetelmiä maa- ja metsätalouden kestävään vesienhallintaan hankekokonaisuutta (Valumavesi) rahoitetaan Vesien suojeleminen -tehostamisohjelmasta. Valumavesi-hankkeessa tehdään tutkimusta ja tuotetaan tietoa maatalouden luonnonmukaisesta vesienhallinnasta ja kaksitasouomien fysikaalis-kemiallisista vaikutuksista sekä kaksitasouomista metsätalouden/turvealueiden vesien suojeleminen -menetelmänä. Erityisesti tutkitaan miten tulvatasanteelliset kaksitasouomat vaikuttavat peltojen ja metsätalousalueiden tulvien hallintaan, kiintoaine- ja ravinnehuuhtoumiin sekä luonnon monimuotoisuuteen. Kaksitasouomien monihyötyisyydestä tarvitaan lisää laadukasta tutkimustietoa, mutta niiden laajempi käyttöönotto ja hyväksyttävyyden vaatimat myös nykyisten toimintatapojen, tukipolitiikan ja lainsäädännön kehittämistä.

Hankkeen maastotutkimukset maatalouden kaksitasouomien vaikutuksista vedenlaatuun, uomamorfologiaan ja kuivatustilaan (MAA2TASO) ovat edenneet lähes suunnitellun mukaisesti. Tulvatasanteiden koneellisen niiton toteuttaminen ja demonstroiminen viljelijöille ja muulle aiheen viiteryhmälle on toteutettu suunnitellusti. Ainoastaan Raaseporinjoen kaksitasouoman toteuttamisen on viivästynyt hankkeesta riippumattomista syistä ja siksi Raaseporinjoen uomaseurannan aloittaminen on viivästynyt.

Metsätalousalueella toteutettava kaksitasouomaa koskeva tutkimus (METSÄ2TASO) on edistynyt suunnitelman mukaisesti. Lopen kaksitasouoman vaikutusta vedenlaatuun on tarkkailtu vesinäyttein ja jatkuvan vedenlaadun mittausten avulla. Virtaamaa, TOC- ja DOC- kuormaa mittaava laitteisto asennettiin kohteelle huhtikuussa 2021. Alustavasti näyttää siltä, että myös orgaanisen maalajin metsätalousalueella kiintoainetta pidättyy tulvatasanteelle.

Hankkeen toimijoiden yhteistyönä tehtiin Valumavesi-hankkeen verkkosivuilla julkaistu koulutus-/infojulkaisu ”Ohjeistus kaksitasouomien suunnitteluun, mitoitukseen, rakentamiseen ja hoitoon”¹ sekä laadittiin helposti lähestyttävä Excel-pohjainen laskuri kaksitasouoman mitoitukseen maa- ja metsätalouskohteissa. Lisäksi on tehty podcast tulvatasanteista ja kaksitasouomista.

[Lue lisää Valumavesi-hankkeesta Suomen ympäristökeskuksen verkkopalvelussa](#)

Vesistökuunnostukset ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen

Vaikka vesistökuunnostuksilla parannetaan ensisijaisesti vesistöjen ekologista tilaa, parantavat hankkeet samanaikaisesti usein virkistyskäyttömahdollisuuksia, lähiympäristön viihtyisyyttä, rantakiinteistöjen arvoa,

¹ [Ohjeistus kaksitasouomien suunnitteluun, mitoitukseen, rakentamiseen ja hoitoon, 26.8.2021.](#)

kalataloudellisia edellytyksiä sekä luonnon- ja maisemansuojelua. Kunnan ja muiden paikallisten toimijoiden sitoutuminen ja yhteistyö ovat ratkaisevia kunnostushankkeen onnistumisen kannalta.

Kunnostusteeman toteutuksen painopisteet

Toteutettavien vesistötoimenpiteiden kirjo on laaja. Toimenpiteillä voidaan tarvittaessa vaikuttaa valuma-alueelta tulevaan ravinne- ja kiintoainekuormitukseen, vaikka tuettavissa toimenpiteissä pääpaino on vesistöissä tehtävissä toimenpiteissä. Ohjelman rahoituksen avulla on mahdollista lisätä merkittävästi vuosittain toteutettavien kunnostushankkeiden määrää ja lisätä ELY-keskusten resursseja tukea alueellisia asiantuntijaverkostoja. Näin kunnostushankkeiden toteuttajajoukko vahvistuu, monipuolistuu ja heidän osaaminen kehittyy.

Vesistökuunnostusten valtionavustushaut

Syksyllä 2020 toteutetun avustushaun perusteella keväällä 2021 ELY-keskuksille myönnettiin lähes 3,7 miljoonaa euroa esitettyjen kunnostushankkeiden avustamiseen. Syksyllä 2021 toteutettiin valtionavustushaku alueellisten vesistökuunnostushankkeiden toteuttamiseen. ELY-keskukset tekevät esitykset uusista rahoitettavista hankkeista ympäristöministeriölle helmikuussa 2022.

Vesistökuunnostushanketoiminta vuosina 2019-2021

Hankkeiden määrä ja laajuus

ELY-keskuksissa on tehty vuosien 2019-2021 aikana avustuspäätös noin 500 vesistökuunnostushankkeelle ja niiden toteuttamiseen on osallistunut noin 600 tahoja. Hankkeet jakautuvat eri hanketyyppien kesken seuraavasti:

- Suunnittelu ja selvitys, 138 hanketta
- Vesistökuunnostus, 325 hanketta
- Tutkimus ja kehittäminen, 5 hanketta
- Verkostoituminen, 11 hanketta
- Neuvonta, koulutus, viestintä, 16 hanketta

Avustushankkeiden määrä on kasvanut tehostamisohjelman lisäresurssien myötä. Myös ELY-keskuksille myönnetyllä asiantuntijaverkostojen tuella on ollut merkitystä. Resursointi hanketoimijoiden neuvontaan, yhteen tuomiseen, parempaan suunnitteluun, ja kunnostustiedon levittämiseen on kasvattanut hankeaktiivisuutta ja lisännyt tietoisuutta ja kiinnostusta vesiensuojelua kohtaan. Ympäristöministeriö ja SYKE ovat suunnitelleet viestintäkampanoita ja –materiaaleja, joita sekä ELY-keskukset että muut aktiiviset vesiviestijät, kuten ammattimaisesti toimivat säätiöt ja yhdistykset, ovat voineet hyödyntää.

Vesistökuunnostustoimijoilta on pitkään toivottu laajempaa toimijoiden välistä yhteistyötä ja vesiensuojeluvaihtokorvausten pitkäjänteisempien ja laajempien hankkeiden rakentamista. Tätä on pyritty edistämään verkostotoiminnan tuen, mutta myös hankeavustusten valintakriteereiden kautta. Monilla alueilla hankkeet

ovat kuitenkin edelleen pieniä ja paikallisia, vaikka laajempien hanke-esitysten määrä on hitaassa kasvussa. Pullonkaulana pienemmille toimijoille on usein hankkeiden omarahoitusosuuden määrä ja kustannusperusteinen maksatus. Laajempien hankkeiden toteuttajatahoja taas on rajallinen määrä.

Hanketoimijat

Monilla alueilla on raportoitu kokonaan uusien hanketoimijoiden lähteneen mukaan kunnostuksia tekemään, tai vanhojen toimijoiden aktivoituneen uudestaan. Myös kokonaan uusia suojeluyhdistyksiä tai vastaavia on perustettu. Hanketoimijoista suurin osa on edelleen alueellisia tai paikallista vesiensuojeluyhdistyksiä tai muita paikallisyhdistyksiä, osakaskuntia tai kalatalousalueita, joiden toteuttamat hankkeet ovat myös pienimuotoisia ja vaikuttavuudeltaan paikallisia. Uusia kuntia on saatu aktivoitua mukaan vesiensuojelun verkostoihin, omarahoittamaan tai jopa lainoittamaan hankkeita, mutta niiden aktiivista roolia hanketoimijoina haluttaisiin edelleen lisätä. Silloin kun kunnat ovat hankkeiden toteuttajina, on hankkeiden läpiviemi suunnitelman mukaisesti onnistunut keskimääräistä paremmin.

Yritysten tai muiden yksityisen sektorin toimijoiden saaminen mukaan alueen hanketoimintaan on pitkän aikavälin tavoite, jossa on tapahtunut hienovaraista kasvua. Useat yritykset ovat osoittaneet kiinnostusta vesiensuojelutoimien toteuttamiseen tai hanketoiminnan puitteissa tapahtuvaan menetelmäkehitykseen, mutta taloudelliseksi luokiteltavan toiminnan avustamiseen liittyy vielä valtioneuvoston asetus vesistö- ja vesiympäristön käyttöä ja tilaa parantavien hankkeiden avustamisesta (714/2015)) tulee helpottamaan valtioneuvoston päätösten tekemistä hankkeille.

Kunnostustoimet ja –menetelmät

Hankkeissa on käytetty yleisesti perinteisiä kunnostusmenetelmiä kuten niittoa, hoitokalastusta, ilmastusta, ruoppausta. Toimia on saatu kasvavassa määrin ulottumaan myös valuma-alueilla tehtäviin vesistökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin, kuten kosteikkojen ja kaksitasouomien rakentamiseen. Joillain alueilla valuma-aluekunnostuksilla on pitkät perinteet, ja suunnittelussa huomioidaan ravinteiden pidätyksen lisäksi eroosiosuojaukset, vedenpidätys valuma-alueella ja koko uoman kattavat rakenteet.

Hoitokalastussaaliiden ja niittojätteiden hyötykäyttökokeilut ovat yksi positiivinen kasvava trendi. Joissain hankkeissa on myös testattu uusi innovatiivisia menetelmiä, kuten hulevesien käsittelyyn rakennettuja habiobioreaktoreita, biohiilisuodatuskokeilua ja alusveden suodatuskokeilua sekä GEO-tuubi suodatus ruoppausmassojen selkiyttämiseen. Vesikasvillisuuden poistamiseksi on kokeiltu uposkasvillisuuden raivausnuottausta, kelluslehtisten kasvien poistoa pohjajyrsintämenetelmällä sekä ilmaversoiskasvillisuuden presutusta. Nämä vaikuttavat myös luontoarvioihin, esim. linnustoon.

Toiminnan tuloksellisuus ja vaikuttavuus

Vesien tilan paraneminen tapahtuu aina viiveellä hanketoiminnan kasvusta huolimatta, ja sitä tai sen suora yhteyttä hanketoimintaan on tässä vaiheessa käytännössä mahdotonpa osoittaa. ELY-keskukset ovat kuitenkin ministeriön ohjauksessa käynnistäneet tarkemman seurantatiedon keräämisen hankkeilta ja niiden kokoamisen ympäristöministeriölle. Seurantatietoa on vielä tässä vaiheessa olemassa vain joiltain alueilta eikä se ole kattavaa, mutta tarkoituksena on päästä kiinni sekä toteutettujen toimien määrään, että laajuuteen, sekä suunnitella ja toteuttaa koordinoitua vesistövaikutuksen seurantaa tulevana vuosina. Monet isommat hankkeet ovat kuitenkin sisällyttäneet hankesuunnitelmiin enenevässä määrin myös seurantaa. Myöskään hankkeiden sosioekonomisia vaikutuksia ei ole systemaattisesti seurattu, vaikka vesistöjen virkistyskäyttöarvon sekä kuntien maankäyttöön ja vetovoimaan liittyvät tekijät on tunnistettu.

Suuret hankkeet ovat usein lähtökohdiltaan monipuolisia ja soveltavat monipuolista keinovalikoimaa. Niille on asetettu pitkän aikavälin tähtäin, ja hyvän tilan tavoitteisiin pyritty systemaattisesti useita eri rahoituslähteitä ja selvityksiä, suunnitelma, tutkimusta, toteutusta ja verkostoitumista hyödyntäen. Siksi suuret hankkeet tuottavat myös valtavan määrän tietoa tulevien vesienhoitotoimien pohjaksi. Pienet hankkeet taas toimivat isojen hankkeiden täydentäjinä ja luonto- sekä virkistyskäyttöarvojen säilyttäjinä. Lisäksi pienetkin kunnostushankkeet ovat yhdistäneet vesistöjen ympäristöjen asukkaita ja maanomistajia, ja toimivat uusien hakijoiden ”sisäänajohankkeina” vesienhoitoon ja hankerahoitukseen.

Monilla alueilla on tunnistettu vesienhoitohankkeiden merkitys tietoisuuden kasvattajana vesien tilasta ja keinoista vaikuttaa siihen. Kiinnostuksen lähivesiä kohtaan ja osallistuminen niiden hoitoon on voimistunut. Tämä näkyy joillain alueilla myös selvityshankkeiden määrän kasvuna, joka signaalina on siinä mielessä positiivinen, että se kertoo, että lähivesien tilasta ollaan kiinnostuneita, ja niihin halutaan investoida.

Hanketoteutuksen haasteita

Monilla alueilla hankkeiden tarkempi kohdistaminen toimenpiteitä eniten tarvitseville alueille on haastavaa. Toimijoiden aktiivisuus ei aina ole suurinta siellä, missä toimenpiteitä kiireellisimmin tarvittaisiin. Toisaalta mukana on myös ollut hankkeita, joiden kohdevesistöjä ei ole ekologisesti luokiteltu. Nämä rehevöityneet vesistöt voivat kuitenkin olla paikallisesti tai alueellisesti hyvinkin tärkeitä käyttäjilleen tai ne voivat sijoittua luokitellun vesistön yläpuolelle järviketjussa ja olla siksi merkityksellisiä alapuolisen vesistön kannalta. Vaikka avustusten myöntämisen ensisijaisena kriteerinä on toimien vaikuttavuus ja kohdistuminen hyvää huonommassa tilassa oleviin vesistöihin. Toisaalta vesistöjen virkistys- ja hyötykäyttöarvoja kunnille ja paikallisille asukkaille, ja niiden merkitystä vesiensuojelumotivaation ylläpitämisessä ei voida sivuuttaa.

Yksittäisten hankkeiden peruuntumisessa tai keskeytymisessä on syynä usein ollut puutteellinen suunnittelu, vajavaiset henkilöresurssit tai henkilöiden vaihtuvuus. Lisäksi korona-aika on vaikuttanut erityisesti pitkäkestoisten ja runsaaseen talkootyöhön nojaavien hankkeiden täysimääräiseen toteutumiseen. Myös

jotkut hankealoitteet ovat kaatuneet kokoontumisrajoitusten tai -pelkojen takia. Näiden lisäksi luonnonolosuhteet, kuten vedenpinnan nopeat muutokset ja muut poikkeuksellisen kuivuuden tai vetisyyden aiheuttamat haasteet ovat hidastaneet tai estäneet etenkin valuma-alueille kohdistettujen toimenpiteiden toteuttamista monilla alueilla, eikä näihin riskeihin ole varauduttu. Valuma-aluetoimet vaativat yleensä myös maanomistajan luvan, jota ei aina ole helppo saada.

Vesistökuunnostusten asiantuntijaverkostojen kehittäminen

Ympäristöministeriön pyynnöstä ELY-keskukset arvioivat jatkotarpeita alueellisten asiantuntija- ja toimijaverkostojen kehittämiseksi ja niihin tarvittavia resursseja. ELY-keskusten esitysten perusteella ympäristöministeriö osoitti yksi miljoonaa euroa määrärahoja asiantuntija- ja toimijaverkoston vahvistamiseen. Yhteensä toimintaan on vuosina 2019-2021 myönnetty noin 3,5 miljoonaa euroa.

Toiminnan tavoitteena on ollut vesien- ja merenhoidon toimenpiteiden toteuttamisen tukeminen, vesien- ja merenhoidon kannalta keskeisten sidosryhmien osallistaminen, sekä valuma-alueellisen vesienhoitotyön vahvistaminen. Verkostojen toiminnalle on asetettava pitkän aikavälin tavoitteet ja laadittava suunnitelma yhteistyöstä ja tiedonvaihdoista ympäristöministeriön, muiden ELY-keskusten, sekä muiden vesien- ja merenhoidon verkostojen kanssa. Verkostojen on huolehdittava avoimesta, aktiivisesta ja tasapuolisesta viestinnästä alueillaan, ja lisättävä yleistä tietoisuutta alueen vesien tilasta ja siihen vaikuttavista toimista.

Asiantuntijaverkostotoiminta on käynnistetty vuosina 2019-2021 kaikissa muissa ELY-keskuksissa, paitsi Lapin ELY-keskuksessa, jossa verkostotoiminta alkoi vesistökuunnostusten avustushaun kautta rahoitetussa VESKU –verkostohankkeessa. Vuodeksi 2022 myös Lapin ELY-keskus on hakenut verkostoitumisen tukea suoraan ympäristöministeriöstä ja laajentamaan verkostotoimintaa VESKU-hanketta laajemmalle.

Alueelliset erot verkostojen toiminnan lähtökohdissa, toimintaympäristössä ja verkostoitumisen vaiheissa ovat suuria. Tässä vaiheessa voidaan kuitenkin sanoa, alueiden erityispiirteet huomioiva ja niiden päälle rakentavan toimintamallin muotoutuminen on päässyt vauhtiin kaikkien ELY-keskusten alueilla. Organisoitumisen malleja on useita, ja ne vaihtelevat kokonaan ELY-vetoisesta sidosryhmäyhteistyöstä jollekin merkittävälle alueelliselle toimijalle ulkoistettuihin hankkeisiin, tai johonkin näiden yhdistelmään. Monissa ELY-keskuksissa on myös havaittu toimivaksi fasilitoida uusien paikallisten ja alueellisten yhdistysten, verkostojen ja hankkeiden syntyä ja/tai niiden välistä yhteistyötä. Yhteistyötä ja yhteisiä verkostohankkeita on virinnyt myös ELY-keskusten välille, kuten Kainuun ja Pohjois-Karjalan yhdessä koordinoimassa KAIPPO –hankkeessa. Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Etelä-Pohjanmaan ELY-keskukset ovat muodostaneet oman ELY -verkostonsa, mikä on helpottanut rannikkokuunnostushankkeiden edistämistyötä. Useat ELY-keskukset ovat myös havainneet tarpeen vaihtaa hyväksi havaittuja toimintamalleja ja käytännön ratkaisuja toisten ELY-keskusten kanssa mm. hyväksi havaituista sidosryhmäyhteistyön ja tiedonlevityksen tavoista ja toimintamalleista.

Vaikka toiminnan kaikkia vaikuttavuustavoitteita on tässä vaiheessa mahdotonta arvioida tai osoittaa, voidaan kuitenkin todeta, että kaikissa ELY-keskuksissa ohjelman tarjoama resurssi on nähty välttämättömän verkostotoiminnan käynnistämisen ja ylläpidon mahdollistajana, ja sille toivotaan toistaiseksi jatkoa. ELY – keskuksia on pyydetty arvioimaan verkostojen vaikuttavuutta seuraavilla seurantamittareilla:

- Uusien verkostojen muodostuminen, kohderyhmien tavoittaminen ja sitoutuminen
- Olemassa olevien verkostojen vahvistaminen/täydentäminen
- Verkoston toteuttama viestintä
- Verkostossa virinneet hankesuunnitelmat
- Verkoston kyky hankkia omarahoitusta
- Kunnostustiedon- ja osaamisen leviäminen
- Yritysten ja muun yksityissektorin osallistaminen

Kaikissa ELY-keskuksissa on raportoitu syntyneen uusia verkostoja tai olemassa olevien toiminnan uudeen viriämistä tai laajenemista. Kaikki verkostotoimijat ovat toteuttaneet viestintätoimia, ja niiden sekä hankeneuvonnan ja tiivistyneen yhteistyön seurauksena kunnostustieto on levinnyt tehokkaasti ja kiinnostus hanketoimintaa kohtaan virinnyt. Useissa ELY-keskuksissa tämä on myös näkynyt hankehakemusmäärän kasvuna ja/tai hankkeiden koon ja laadun paranemisena. Verkostotoiminnan vaikuttavuudessa hankkeiden omarahoituksen varmistamisen tai yrityssektori osallistamisessa on kuitenkin eniten hajontaa alueiden välillä, ja useilla alueilla näihin jo aiemmin tunnistettuihin haasteisiin ei vielä ole löytynyt ratkaisuja.

Kunnostusalan osaamisen kehittäminen

Kunnostustoimijoiden osaamisen kehittämistä tuetaan maa- ja metsätalousministeriön valtakunnallisen vesialan osaamisen kehittämishankkeen kautta, jota koordinoi Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus. Vesiensuojelun tehostamisohjelman rahoituksella toteutettiin vuonna 2021 kunnostusosaamisen-koulutusmoduuli, johon osallistui 118 henkilöä. Koulutus oli viranomaisille maksuton ja siitä saatiin hyvää palautetta.

SYKE:n ja valtakunnallisen vesistökuunnostusverkoston tuki tehostamisohjelmalle

SYKE:n koordinoiman valtakunnallisen vesistökuunnostusverkoston toiminnan lähtökohtana on turvata kunnostusasioihin liittyvät tiedonsaanti tasapuolisesti ja valtakunnallisesti. Verkoston perustoimintaan kuuluu erilaisten tapahtumien järjestäminen ja kunnostustiedon välittäminen eri kanavissa, toimijoiden välisen verkostoitumisen edistäminen, kunnostustoiminnan arvioinnin ja seurannan kehittäminen sekä kansainvälisen toiminnan kautta saatavien hyötyjen jalkauttaminen. Lisäksi kunnostusverkostolla on ollut keskeinen rooli vesiensuojelun tehostamisohjelman toimeenpanon ja viestinnän tukemisessa.

Vuonna 2021 verkosto toimi vesiensuojelun tehostamisohjelman kunnostusten toteutusryhmän sihteerinä sekä antoi tukea sekä uusille että vanhoille hanketoimijoille verkostojen omien kunnostustapahtumien, kuten webinaarien ja aamukahvien muodossa. Verkosto myös suunnitteli ja toteutti yhdessä YM:n kanssa

hankeavustuskampanjan sekä hankeavustustiedon saavutettavuutta parantavan Rahat pintaan –verkkosivuston päivityksen. Verkosto ja YM toteuttivat yhteistyössä hanketoimijoille suunnatun viestintätyöpajan. Lisäksi verkosto vastasi vesistökuunnostushankkeiden seurantakyselyn suunnittelusta yhteistyössä YM:n ja ELY-keskusten kanssa. Tehostamisohjelman hankkeita ja toimijoita on nostettu esiin kuunnostusverkoston omissa viestintäkanavissa, kuten uutiskirjeessä, ”vesistöankareissa” ja tapahtumissa.

[Lue lisää vesien- ja merenhoidon hankkeista ympäristöministeriön verkkopalvelussa](#)

Kaupunkivesien hallinta ja haitalliset aineet

Tavoitteena on vähentää vesiä pilaavien aineiden päästöjä ja saavuttaa vesien hyvä kemiallinen tila. Lisäksi tavoitteena on myös vähentää muovin määrän meriympäristössä. Ohjelman avulla toteutetaan tulvasuojelutoimenpiteitä sekä toimia, joilla haitallisten ja vaarallisten aineiden ja ravinteiden pääsyä pinta- ja pohjavesiin voidaan kustannustehokkaimmin rajoittaa. Lisäksi jatketaan tiedon lisäämistä haitallisten aineiden, kuten hormonitoimintaan vaikuttavien aineiden ja lääkeaineiden, esiintymisestä vesiympäristössä sekä niiden vaikutuksista ekosysteemeihin ja ihmisen terveyteen.

Kaupunkivesiteeman valtionavustushaut

Kaupunkivesiteeman kolmas valtionavustushaku toteutettiin syksyllä 2021 Etelä-Savon ELY-keskuksen koordinoimana ja muiden ELY-keskusten asiantuntijatuella. Haun painopisteenä oli viemärylivuotojen hallinta. Avustuksen tavoitteena on vesistöön päätyvien haitallisten aineiden päästöjen vähentäminen viemärylivuotoja minimoimalla. Avustusta voidaan myöntää muun muassa viemärylivuotojen ennaltaehkäisyyn ja ympäristövahinkojen minimointiin tähtäävän yhteistyön lisäämiseen sekä hankkeisiin, joissa kehitetään ja pilotoidaan uutta teknologiaa ylivuotojen kartoituksessa, raportoinnissa, ehkäisyssä ja minimoinnissa. Avustushaku tuotti yhteensä 27 hakemusta, joiden kokonaiskustannukset ovat noin 19,7 milj. € ja haetun avustuksen määrä noin 12 milj. €. Hankearvioinnit aloitettiin vuoden lopussa ja rahoituspäätökset tehdään vuoden 2022 helmi-maaliskuussa.

Teemasta on toteutettu aiemmin kaksi valtionavustushakua. Ensimmäinen avustushaku toteutettiin vuonna 2019 ja haun painopisteenä oli viemäröidyt yhdyskuntajätevedet. Avustusta myönnettiin seitsemälle hankkeelle. Avustettavissa hankkeissa muun muassa tunnistetaan haitta-aineiden päästölähteitä ja etsitään keinoja päästöjen vähentämiselle. Lisäksi hankkeissa testataan uusia laitteita ja menetelmiä jätevesien puhdistamiseksi ja ravinteiden kierrättämiseksi. Avustusta myönnettiin yhteensä noin 1,1 miljoonaa euroa. Hankkeista neljä on päättynyt ja kolme on käynnissä.

Toinen avustushaku oli vuosien 2020 ja 2021 vaihteessa ja haun painopisteenä oli hulevesien hallinta ja käsittely. Avustuspäätökset saatiin tehtyä touko-kesäkuun vaihteeseen mennessä ja avustusta myönnettiin yhdelletoista hankkeelle. Hankkeissa muun muassa selvitetään hulevesien sisältämien haitallisten aineiden

määriä ja päästölähteitä, kehitetään menetelmiä hulevesien laadun ja kuormituksen jatkuvatoimiseen seurantaan sekä kehitetään uusia hulevesien puhdistusmenetelmiä. Hankkeissa kerätään uutta tietoa tunnistettujen riskialueiden huleveden laadusta ja selvitetään vaarallisten aineiden poistomahdollisuuksia hulevesistä (muun muassa rakennus- ja purkutyömaat). Lisäksi hankkeissa kerätään tietoa ja lisätään ymmärrystä luonnonmukaisten hulevesirakenteiden toimivuudesta ja rakentamisen aikaisten hulevesien hallinnasta. Hankkeissa myös lisätään yleistä tietoisuutta vesien roskaantumisesta viestinnän keinoin. Avustusta myönnettiin yhteensä noin 1,6 miljoonaa euroa. Yksi hankkeista päättyi 31.12.2021, muut hankkeet (10 kpl) ovat käynnissä.

Hylkyjen saneeraus

Suomen ympäristökeskuksen arvion mukaan Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä on yli tuhat vanhaa hylkyä, joissa osassa epäillään olevan joko polttoaineena tai lastina öljyä. Näistä parinkymmenen arvioidaan olevan korkea riski meriympäristölle. Hylyt muodostavat ympäristöuhan niissä olevan öljyn ja haitallisten aineiden vuoksi. Lisäksi ne voivat aiheuttaa haittoja liikenteelle, ympäristön viihtyisyydelle ja jätehuollolle.

Hylkyteeman tavoitteet

Tavoitteena on varmistaa, että vastuuviranomaisilla sekä teknisillä toimijoilla on tarvittava osaaminen ja valmius hylkyjen aiheuttamien ympäristöriskien poistamisessa. Työn aikana korjataan tarvittaessa osaamisessa ja valmiudessa mahdollisesti havaittuja puutteita ja kehitetään kohteisiin liittyviä tunnistamis- ja tiedustelutapoja. Lisäksi selvitetään Suomen aluevesillä olevien kohteiden saneerauskustannuksia ja toimintatapoja yhteistyössä kaupallisten toimijoiden kanssa. Tavoitteena on myös toimintamallin luominen tulevaisuutta ajatellen yhteistyössä viranomais- ja yksityisen sektorin toimijoiden kanssa. Työssä pohditaan myös hylkyihin liittyviä kansainvälisiä kysymyksiä Itämeren suojelukomissio HELCOM:in tasolla.

Toteutuneet työt

Vuoden 2021 aikana oli tarkoitus viimeistellä viranomaisraportti, suorittaa yksi hyllyn saneeraus ja kolme hylkytiedustelumatkaa keskittyen ympäristölle vaarallisten ja priorisoitujen kohteiden tiedusteluun sekä aloittaa kansainvälinen kilpailutus yhden syvemmälle sijaitsevan hyllyn saneeraamiseksi. Osa vuodelle 2021 suunnitelluista töistä jouduttiin perumaan ja osa siirtämään SYKEN heikentyneen henkilöstötilanteen vuoksi.

Hankkeen tuloksena valmistui taustaraportti viranomaisten tehtävistä hylkyjen ympäristöriskien hallinnasta kehittämisestä sekä työhön liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä. SYKE laati raportin yhdessä Åbo Akademin asiantuntijoiden kanssa. Raportti auttaa viranomaisyhteistyön jatkokehittämisessä ja se esitti useita suosituksia jatkotoimenpiteiksi, joiden edistäminen jatkuu sisäministeriön asettamassa alus- ja kemikaaliva-

hinkojen torjunnan neuvottelukunnan hylät-alatyöryhmässä. Raportin mukaan Suomessa ei mm. ole riittävän tarkasti määritelty, millä organisaatiolla olisi päävastuu hylkyjen puhdistamisesta öljyistä ja muista haitallisista aineista.

Merivoimat toteutti Iniön aukolla Saaristomerellä sijaitsevan Beatris-hylyn tiedustelu- ja öljynpoisto-operaation. Operaation toteutettiin Merivoimien Halli-alukselta Merivoimien ja Rajavartiolaitoksen raivaajasukeltajien toimesta. Suomen ympäristökeskus antoi asiantuntijatukea ja Varsinais-Suomen pelastuslaitos asetti torjunta-aluksen miehistöineen tukitehtävään, jolla varmistettiin varautuminen öljyvuotoon.

Syvemmillä sijaitsevan hylkykohteen kansainvälisestä tarjouskilpailusta luovuttiin aikarajoitteiden vuoksi. Sen toteuttamista harkitaan vuoden 2022 aikana. Tämän sijaan keskeisiä taustatietoja koottiin ns. markkinaselvityksen avulla, jonka avulla kartoitetaan tahoja, joilla on kyky suorittaa öljynpoisto ROV-laitteilla ja/tai sukeltajatyönä.

Hankkeen vastuuorganisaatio on Suomen ympäristökeskus, jonka työtä ohjaa ohjausryhmä koostuen ympäristöministeriön, rajavartiolaitoksen, merivoimien ja liikenne- ja viestintäviraston (Traficom) sekä museoviraston edustajista. Yhteistyö merimuseon, sotamuseon ja useiden kaupallisten toimijoiden kanssa on myös tärkeää.

Itämeren ja vesien tilan selvitykset ja tutkimus (MAAMERI-hanke)

Ohjelmassa tuotetaan Itämeren ja sisävesien suojelua tukevaa tutkimustietoa, joka auttaa kohdentamaan tilaa parantavia toimenpiteitä vaikuttaviin ja kustannustehokkaisiin kohteisiin. Suomen ympäristökeskus (SYKE) valmisteli yhteistyössä Geologian tutkimuskeskuksen (GTK), Ilmatieteenlaitoksen (IL), Helsingin yliopiston (HY), Turun yliopiston (TY), Varsinais-Suomen ELY-keskuksen sekä Åbo Akademin (ÅA) kanssa MAAMERI-tutkimushankkeen. Hankkeessa pyritään selvittämään, kuinka Saaristomeren ekosysteemit ja eliöstö reagoivat maalta tulevan ravinnekuormituksen muutoksiin. Lisäksi MAAMERI- ja Kipsihankkeen kokemusten pohjalta valitaan edustavimmat seuranta-alueet ja -pisteet pitempiaikaiseen seurantaan, jotta ravinnekuormituksen vähentämistoimien vaikutusaika ja pitkäaikaisvaikutukset voidaan luotettavasti arvioida.

Tutkimuksen painopisteet

Hanke tutkii ravinteiden, erityisesti fosforin kulkeutumista valuma-alueelta Saaristomereen ja sen vaikutuksia ja dynamiikkaa rannikko-avomerigradien-teilla Saaristomeren eri osissa. Tutkimuksissa paneudutaan erityisesti maalta kulkeutuvaan partikkelimaiseen ainekseen, pohjan sedimentin prosesseihin (mm. sisäiseen ravinnekuormitukseen) sekä fosforikuormituksen ja eliöstön vuorovaikutukseen, joka ilmenee mm. leväku-kintoina. Hankkeessa parannetaan vesien- ja merenhoidon toimenpiteiden suunnittelua tukevien työkalujen (esimerkiksi kuormitusmallit) tarkkuutta ja luotettavuutta tausta-aineiston määrää ja laatua lisäämällä. Hankkeessa kehitetään edelleen jo käytössä olevia ravinnekuormituksen arviointityökaluja, harmonisoidaan

niiden toimintaa ja tuotetaan pohjaa uusien arviointimenetelmien kehittämiseksi mm. kaukokartoitusta tehokkaasti hyödyntäen ja eri lähteistä saatavaa dataa yhdistäen.

Kenttätyö MAAMERI-hankkeessa

Vuonna 2021 hankkeessa on keskitytty hankesuunnitelman mukaisesti kenttämittauksiin, näytteenottoon sekä niihin liittyviin laboratorioanalyysiin. Kenttätutkimuksia on tehty erityisesti fosfori rannikko-avomerijatkumoista, rehevöitymisen ekosysteemivaikutuksista, sedimentin ominaisuuksista, sekä virtausolosuhteista ja vedenvaihdosta. Hankkeen kohdennetuilla matkoilla Saaristomerelle ja muille merialueille on käytetty tutkimusalueita mta Arandaa. Geologian tutkimuskeskuksen mta Geomarilta sekä Helsingin yliopiston mta Augustalta on tehty tutkimuksia sisä- ja välisaaristossa jokisuilta avomerelle päin. Erityisesti KIPSI-hankkeen kannalta tärkeä Paimionlahti on ollut intensiivinen tutkimusalue jossa myös Åbo Akademi ja Turun yliopiston Saaristomeren tutkimuslaitos ovat tehneet runsaasti kenttätutkimuksia. Hankkeen painopiste on nyt siirtymässä valuma-alue prosessien analysointiin sekä tietoaaineistojen yhteiskäytön ja mallien kehittämiseen. Tämä työ on osin sidottu kenttätöiden jälkeisten laboratorioanalyysien aikatauluun, sillä mallinnustyökalujen tietopohjan vahvistaminen edellyttää hankkeen kenttätutkimusten tulosten valmistumista. MAAMERI-hankkeen kenttätyöt ovat nyt valmistuneet lukuun ottamatta Korona-pandemian takia vuonna 2020 peruuntunutta mta Arandan kevät-näytteenottomatkaa. Kyseinen tutkimusmatka toteutetaan vuoden 2022 toukokuussa.

Yhteistyö vesiensuojelun tehostamisohjelman KIPSI-hankkeen kanssa

Hankkeessa tehdään tiivistä yhteistyötä Vesiensuojelun tehostamisohjelman KIPSI-hankkeen kanssa peltojen käsittelyjen vaikutusten seurannan suunnittelussa ja toteutuksessa. Käytännössä työnjako toteutuu siten, että MAAMERI-hanke tuottaa mittaus- ja tutkimusaineistoa aineistoa merialueilta ja KIPSI-hanke seurannan käsittelyalojen alapuolisilta jokivesiltä. Hankeosioiden havaintoalueet on sijoitettu mahdollisimman edustavasti kipsausalojen alapuolelle, jotta saadaan aikaan havaintoketju jokivesistä rannikon lahtiin. Hankkeiden tulokset pyritään mahdollisuuksien mukaan yhdistämään, ja havaintopaikoista muokataan yhteinen kartta. Havaintopaikoista pyritään myös valikoimaan edustavimmat pitkäaikaisempaa seuranta varten.

4. Ohjelman määrärahan käyttö

Ohjelmalle talousarviossa varattu määräraha vuonna 2021 oli 15 milj. euroa. Määräraha on talousarvion momenteilla 35.10.20 (Ympäristövahinkojen torjunta), 35.10.22 (Eräät ympäristömenot) ja 35.10.61 (Vesien- ja ympäristöhoidon edistäminen), joista kahta ensin mainittua käytetään vastikkeellisiin kulutusmenoihin, ja viimeksi mainittua valtionavustuksiin ja kipsitukeen. Määräraha on kolmevuotista, ja vuoden 2021 määrärahaa voidaan käyttää vuoden 2023 loppuun asti.

Ohjelman määrärahaa on sen teema-alueilla sidottu vuoden 2021 loppuun mennessä taulukon 1 mukaisesti. Luvut edustavat hankintasopimuksin ja avustuspäätöksin myönnettyjä summia sekä ELY-keskuksille osoitettuja määrärahoja. ELY-keskukset raportoivat vuosittain määrärahan käytöstään seuraavan vuoden alussa.

Vuoden lopussa sitomatonta vuosien 2020 ja 2021 määrärahaa oli yhteensä 15,3 milj. euroa, joka on tarkoitus käyttää vuoden 2022 kipsinlevitysten kustannuksiin sekä syksyn 2021 avustushauissa menestyneiden hankkeiden avustuksiin.

Taulukko 1. Vesiensuojelun tehostamisohjelman teema-alueisiin käytettävissä olevat sekä vuonna 2019-2021 päätöksin ja sopimuksin sidotut ja osoitetut määrärahat.

Teema	2021 sidottu milj. €	31.12.2021 sitomaton milj. €
Maatalouden ravinnekuormituksen vähentäminen innovatiivisilla menetelmillä	9,2	9,2
Vesistökuunnostushankkeet ja asiantuntijaverkostojen vahvistaminen	12,3	1,0
Kaupunkien vesienhallinta ja haitalliset aineet	3,0	2,5
Vesienhallinta maa- ja metsätaloudessa	1,8	-
Hylkyihin liittyvien riskien vähentäminen	1,7	2,5
Itämeren ja vesien tilan selvitykset ja tutkimus	1,5	-
Ohjelman hallinnointi, viestintä, seuranta	0,4	0,1
Yhteensä	29,8	15,2

5. Ohjelman viestintä

Ympäristöministeriön viestintätoimet

Tavoitteena on viestiä ohjelman toimijoista ja toimista vesien ja Itämeren tilan hyväksi sekä innostaa osallistumaan ohjelman hankkeisiin ja kokeiluihin ja jakaa tietoa ohjelman tarjoamista rahoitusmahdollisuuksista.

Ympäristöministeriö koordinoi ohjelman viestintäverkostoa, johon kuuluu edustajia ELY-keskuksista, Suomen ympäristökeskuksesta, maa- ja metsätalousministeriötä sekä muista ohjelmaa toteuttavista toimijoista.

Ympäristöministeriö viestii erityisesti ohjelman avustushauista ja niiden päätöksistä. Vesistökuunnostus sekä maa- ja metsätalouden vesienhallinnan haun markkinoimiseksi järjestettiin yhteistyössä ELY-keskusten kanssa viestintäkampanja Facebookissa, Twitterissä ja Instagramissa, hakukonemarkkinoinnin keinoin sekä ministeriön tiedotteella. Kampanjan tuloksista on erillinen tulosraportti. Myös useista rahoitetuista hankkeista tehtiin juttusarja, jota markkinoitiin some-kanavissa. Lisäksi viestittiin kaupunkivesiteeman tarjolla

olevista rahoituksista sekä vuoden 2021 rahoituspäätöksistä. Kaupunkivesi-teemassa vuorovaikutusta vahvistettiin luomalla kunnista, järjestöistä ja muista hulevesiasioiden asiantuntijoista koostuva verkosto, joka sparrasi YM:n ns. hulevesioppaan työtä. YM:n viestintä toimi myös yhteistyössä kipsi-, kuitu- ja rakennekalkki –hankkeiden kanssa niiden viestinnän tukemiseksi. Hylky-teemassa YM viesti Beatris-hylyn sanerauhasta.

Ohjelman viestinnälle vahvistettiin tulevaa vuotta 2022 varten painopistealueet (maatalous, kaupunkivedet ja vesistökuunnostukset) ja niille laadittiin alustavat tavoitteet ja etenemissuunnitelmat.

Ohjelman kuvapankkia täydennettiin teemoihin liittyvällä kuvituksella.

Mediaseuranta

Mediaseurannan perusteella vesiensuojelun tehostamisohjelmasta tai sen rahoittamasta hankkeesta oli tehty tai ohjelma oli mainittu noin 115 jutussa.

Ohjelman hankkeiden viestintätoimet ja -tulokset

Ohjelman kipsi-, rakennekalkki- ja kuitulietehankkeet ja hylkyteema sekä ohjelman rahoittamat hankkeet vastasivat viestinnästä itsenäisesti.

Kipsi-hankkeen viestintä jatkui vuonna 2021 lehti- ja display-mainonta ja etätalaisuuspainotteisena. Display-mainonnasta todettiin, että viestiin liitetty viljakokemuksista kertova video lisäsi näyttökertoja sosiaalisen median alustoilla. Kaikkiaan display-mainonta tavoitti n. 40 000 henkilöä. Intensiiviseuranta-alueilla ProAgria teki runsaasti suorasoittoja, joilla oli positiivinen vaikutus hakemusmääriin. Hankkeesta tiedotettiin MTK:n, ProAgrian ja ELY-keskuksen sekä hankkeen omissa uutiskirjeissä ja useissa lehti-ilmoituksissa. Hanke osallistui myös lukuisiin tukineuvonta-, tuottajayhdistys ja sidosryhmäwebinaareihin. Paperipostissa lähetettiin kirje kaikkiaan 2 600 tukielpoiselle viljelijälle ja lisäksi lähetettiin muistutussähköposteja ja tekstiviestejä hakuajan jatkumisesta ja päättymisestä. Lisäksi järjestettiin kaksi pellonpiennartilaisuutta ja koulutusta neuvojille. Kipsi-hanke oli myös mukana maanparannusoppaan ja siihen liittyvän videon tekemisessä. Sekä hallinnon sisäisellä että ulkoisella viestinnällä saatiin vähennettyä ennakkoluuloja kipsiä kohtaan ja hanketta ja sen tavoitteita tunnetuksi. Lisäksi tuotiin esille kipsin lisäksi vesiensuojelun tehostamisohjelmaa kokonaisuudessaan.

Rakennekalkki-hankkeen keskeisiä viestintätoimia olivat esite suomeksi ja ruotsiksi, uutiskirje toukokuussa ja marraskuussa, mediatiedotteet ja levitysnäytökset alkusyksystä Eurajoella ja Turussa. Poikkeama suunnitelmaan oli, että syyskuulle suunniteltua Eurajoen levitysnäytöstä ei pystytty toteuttamaan hankalien sääolosuhteiden vuoksi. Lisäksi Maaseudun Tulevaisuudelle ja YLE:n toimittajille järjestettiin mahdollisuus tutustua levityksiin erikseen ja näiden tilaisuuksien tuloksena hankkeelle saatiin hyvää medianäkyvyyttä sekä suomeksi että ruotsiksi.

Kuitulietteet-hankkeen verkkosivuilla julkaistiin vuoden 2021 aikana neljä blogia ja kolme tiedotetta, joiden lisäksi tehtiin facebook-päivityksiä ajankohtaisista kuulumisista. Hankkeen tuloksista kerrottiin myös vesistö-kunnostusverkoston uutiskirjeessä sekä Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksessa. Hanketta esiteltiin kolmessa maatalousaiheisessa webinaarissa ja kolmessa Teams-kokouksessa, joissa tavoitettiin noin 300 kuulijaa. Lisäksi Kipsi-, kuitu- ja rakennekalkkihankkeen yhteisessä loppuwebinaarissa 8.12.2021 tavoitettiin noin 210 kuulijaa. Hankkeesta kerrottiin Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen ympäristölautakunnalle Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen sopijakuntien (Tuusula, Nurmijärvi, Mäntsälä, Kerava ja Järvenpää) kuntakirjeessä ja VHVSY:n sidosryhmille suunnatussa Viestejä Vantaanjoelta -tiedotteessa.

Hylky-hankkeen kustavissa toteutetusta Beatris-hylyn öljysaneerauksesta uutisoitiin televisiossa, radiossa ja keskeisissä päivälehdissä. Saaristomeren Kihdin selällä toteutetusta vedenalaisoperaatiosta, jossa tyhjennettiin kahden 1980 luvulla uponneen hylyn polttoainetankit, tehtiin suomenkielinen youtube-video. Vuoden 2021 öljyn poisto operaatioista julkaistiin keväällä 2021 asiantuntija-artikkelit Rajamme-Vartijat ja Rannikkopuolustaja-lehdissä.

MAAMERI-hanke päätti käyttää SYKEN uutiskirjeitä viestinnässä, koska niillä on jo vakiintunut lukijakunta ja viestintä siten tavoittaa laajasti eri sidosryhmiä. Hankkeesta julkaistiin uutinen Turun sanomissa sekä artikkelit Maaseudun tulevaisuudessa ja Suomen Kuvalehdessä. Lisäksi hanke on näkynyt aktiivisesti sosiaalisessa mediassa kuten Twitterissä (mm. Arandan ja Augustan tutkimusmatkoilta) sekä Facebook- ja Instagram-päivityksinä. Hanke on alkanut kerätä kuvapankkia viestinnän käyttöön hankkeeseen liittyvistä kuvista ja videoista.

Avustettavista **kaupunkivesihankkeista** ja niissä toteutettavista toimista tiedotettiin yhteisesti ELY-keskuksen ja ympäristöministeriön verkkosivuilla sekä Twitterissä. Avustettavista hankkeista oli kirjoituksia myös Maaseudun Tulevaisuus, Landsbygdens Folk ja Ympäristö ja Terveys - lehdessä.

Hanketoimijat viestivät sen lisäksi hankkeistaan itsenäisesti viestintäsuunnitelmien mukaisesti. Yksittäisistä hankkeista on uutisoitu eri tahoilla, kuten YLE:n uutisten verkkosivulla ja lehdissä (mm. Länsi-uusimaa, Etelä-Saimaa ja artikkeli Apu-lehdessä). Hanketoimijat ovat mm. laatineet tiedotteita ja julkaisseet artikkeleita. He myös julkaisevat tietoa hankkeista verkkosivuillaan ja uutiskirjeissä. He ovat myös toimittaneet kuvamateriaalia Vesiensuojelun tehostamisohjelman kuvapankkiin.

Maa- ja metsätalouden vesienhallinnan Valumavesi-hankkeelle perustettiin verkkosivut SYKE:n ja Tapio Oy:n sivujen yhteyteen. Hankkeen alkamisesta laadittiin suomenkielinen ja ruotsinkielinen tiedote, joka nostettiin esiin muun muassa Vesitalous-lehdessä, Erälehdessä ja Metsälehdessä. Hankkeesta kerrottiin myös Vesistö-kunnostusverkoston uutiskirjeessä. SYKE ja Tapio Oy nostivat esiin uutista hankkeen alkami-

sesta Twitterissä, Facebookissa ja Instagramissa. Hanketta esiteltiin myös Ojat kuntoon -webinaarissa joulukuussa. Hankkeelle on laadittu SYKE:n viestinnän toimesta oma visuaalinen ilme ja logo, jota viestinnässä hyödynnetään.

6. Ohjelman vaikuttavuuden seuranta ja arviointi

Ohjelmaa koskee SOVA-lain yleinen velvollisuus selvittää ympäristövaikutukset ja arvioida niitä riittävässä määrin valmistelun kuluessa (200/2005, 3 §). Ohjelman arvioidut vaikutukset on kuvattu ohjelmatekstissä.

Ohjelmalla kantavana periaatteena on, että ohjelman vaikuttavuutta seurataan koko ohjelman ajan ja seurannan tuloksia hyödynnetään ohjelman toteutuksessa ja arvioinnissa. Vaikuttavuus kuvaa sitä, kuinka hyvin ohjelmalle asetetut tavoitteet saavutetaan ja sen todentamiseksi vaaditaan seurantaa. Seurannalla tuotettua tietoa voidaan puolestaan käyttää ohjaamaan ohjelmassa olevien hankkeiden toimintaa kustannustehokkaiisiin toimenpiteisiin sekä tulevien hankkeiden määrittämistä ja toteutusta.

Ohjelmalle laaditaan vuosittaiset työ- ja viestintäsuunnitelmat sekä ohjelman toteutuksen vuosiraportit, jotka perustuvat ohjelman osahankkeiden väliraportteihin. Ympäristöministeriö viimeisteli vuoden 2021 aikana ohjelmalle ja teemoille seurantaohjelman, jonka periaatteiden ja mittareiden mukaan kerättiin tiedot ohjelman vuoden 2021 toimista kaikilta ohjelman keskeisiltä toimijoilta. Ohjelman väliarviointi ulkopuolisen konsultin toimesta aloitettiin syksyllä 2021 ja se valmistuu tammikuussa 2022. Ohjelman loppuarviointi tehdään ohjelman päättymisen jälkeen vuonna 2024.

7. Riskien hallinta ja muutostarpeet

Ohjelman toimeenpanon keskeiset riskit

Ohjelman toteutus jakaantuu useille eri organisaatioille. Toteutuksesta vastaa ministeriössä perinteisen linjaorganisaation lisäksi ohjelmapäällikkö ja eri osatehtävistä ympäristöministeriössä, ELY-keskuksissa ja Suomen ympäristökeskuksessa nimetyt vastuuhenkilöt. Tämä asettaa haasteita johtamisjärjestelmän ja organisoinnin selkeydelle.

Käytännön osahankkeissa luonnonolosuhteisiin liittyvät ennakoimattomat tekijät ja henkilöstön vaihtuminen ovat tunnistettu suurimmiksi riskitekijöiksi, joka on vaikuttanut vuoden 2021 aikana ohjelman toimeenpanoon. Vuoden 2020 aikana alkanut ennakoimaton korona-pandemia on myös vaikuttanut ohjelman toimeenpanon aikatauluihin, mutta ei ole edellyttänyt vuoden 2021 aikana enää uusia sopeuttamistoimenpiteitä.

Ohjelman määrärahan käytön näkökulmasta suurimmat riskit liittyvät kipsi-hankkeen toteutumiseen tavoitteiden mukaisesti. Kipsin levitys on kustannuksiltaan suurin yksittäinen toimenpide ja kipsin vuosittainen levitysmäärä voidaan arvioida vasta kyseisen vuoden kesällä kipsikäsitteilyn viljelijähaun päätyttyä. Tämä

jättää kipsin levitystä hoitavilla logistiikka-alan yrityksille vain vähän aikaa reagoida mahdollisiin kysynnän muutoksiin.

Toimenpiteet riskien hallinnassa

Ympäristöministeriössä ohjelmatyön kuormittavuuden arviointia jatkettiin edellisen vuoden aikana luodun toimintamallin mukaisesti yhdessä ohjelmapäällikön ja teemavastaavien ja muiden avainhenkilöiden kanssa. Avainhenkilöiden työmäärä arviot käytiin läpi esimiesten kanssa ja sisällytettiin ohjelman työsuunnitelmaan ja henkilöiden vuosisuunnitelmiin.

Syksyn sateiset sääolosuhteet aiheuttivat ongelmia erityisesti niille alueille, missä maatalouden kuitulietekäsittelyjä oli tarkoitus toteuttaa. Suuri osa kuitulietekäsittelyistä siirrettiin toteutettavaksi vuoden 2021 syksyyn, mutta hankkeen toteuttamisaikataulua ei muutettu. Toimenpiteiden vaikuttavuuden seuranta-aika jää varsinaisen hankkeen aikana liian lyhyeksi, joka edellyttää jatkoseurannan suunnittelua.

Kipsi-hanke varautui vuonna 2021 riskeihin pidentämällä viljelijöiden kipsin hakuaikaa 31.7.2021 asti. Se lisäsi kipsiä hakevien viljelijöiden määrää, mutta kokonaisuutena kipsihakemusten määrä ei kasvanut verrattuna vuoteen 2020. Vuonna 2022 on tarkoituksena panostaa entistä enemmän viljelijäkohtaiseen kontaktointiin ja neuvontaan.

Ohjelman teemojen ja osahankkeiden väliraportoinneissa pyydettiin tarkentamaan seuraavan vuoden työsuunnitelman toteuttamiseen liittyviä riskejä ja niistä mahdollisesti aiheutuvien muutostarpeita.

Useiden ohjelmassa toteutettavien toimenpiteiden viestintää seurataan aktiivisesti sekä ohjelman että osahankkeiden tasolla. Ohjelman sisäisessä viestinnässä panostetaan siihen, että eri osahankkeet ovat tietoisia toisten hankkeiden tilanteesta ja tekevät myös yhteistä viestintää. Saadun palautteen pohjalta teemojen ja hankkeiden yhteistä viestintää kehitetään. Erityisesti sosiaalisen median kautta käytyyn keskusteluun ja siellä esiintyviin väittämiin reagoidaan nopeasti ja oikaistaan tarvittaessa.